

נר לשולחן שבת

פרשת שופטים

גליון 754 תשפ"א

העלון
יצא במהדורה
מקוונת בלבד
המדפיס לחלוקה יבירך!

השבוע חל יום הזכרון לרבן של כל בני הגולה, שר התורה, הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק, רבינו ה"אור שמח", ד' אלול תרפ"ו

הגאון רבי אברהם משה ויטקינד הי"ד, רבה של

בלטרומניץ - בוטרימניץ, היה דרשן מופלא. מתוך הספדו על רבינו: 'העיר בלטרומניץ זכתה להיות המגדלת הראשונה של רבינו מאיר שמחה. בעודנו נער היה מפליא את לב כולם בתקופת שקידתו. הזקנים בעירנו עוד זוכרים הם את הגאון בהיותו בן עשר, שכבר הרעים את קולו נפלאות בבית המדרש. כשבני אדם דיברו אליו דבר מה לא חש כלל כי מדברים אליו, היה שקוע בלימודו. בעודנו בחיים היה 'מהלך את האלוקים'!

מספרים זקני עירנו על אמו הצדיקה של הגאון רבי מאיר שמחה, המנוחה מרת אסנה. בימיה היה פה רב העיר צדיק שהיה נרדף ונעלב מצד אנשי בליעל ידועים.

בשומעה את מצב הרב כי ברע הוא, לקחה על עצמה את הטורח והעול למלא את כל מחסורו, עד שנתברכה מברכות פיהו של אותו צדיק כי תזכה לבן חכם אשר יאיר את העולם כולו באורו השמח! על שמו נקרא אחר כך מאיר שמחה! ("תועפות ראם")

נפתח בדרשתו הראשונה בכהונתו בדווינסק - ויכל דבריו לאמר: 'החסרון היותר גדול הוא, כי רוב בני העדה רגילים להשליך ייבם על הגבאים והמנהלים שהם יעשו את כל המוטל עליהם, וישכחו כי ציפור דרוור אחת לא תביא בכנפיה את הקיץ... ולא על יחידים המלאכה לגמור, כי אם כל בני העדה חייבים לעזור להם בעצה ובמעשה ובפועל, כי אינו דומה מרובים שעשו את המצוה למועטים שעשו!' ("המליץ ד' סיון תרמ"ח")

היה מרן הרב שך אומר: 'רבי מאיר שמחה היה הגאון של הדור!' ("שמושה של תורה")

סיפר מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, שאביו מרן הסטייפלר כשראה בפעם הראשונה את ה"אור שמח" בירך בשם ומלכות "שחלק מחכמתו ליראיו"!

ה"בית הלוי" החשיב את צדקותו של רבי מאיר שמחה, ובחודש אלול היה שולח לו שיתפלל עליו. סיפר הגאון רבי יצחק יעקב רודרמן שגם בנו, הגאון רבי חיים מבריסק החשיבו, והיה שולח לפני הימים הנוראים את שמו ושם אמו, שיתפלל עליו ויזכירו לטובה בתפילות הימים הנוראים. ("ה"אור שמח")

'שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך'

תמה "ראש רבני ירושלים", הגאון רבי אלעזר נחום, למה המורה לא יברך ברכה כשהגיע להוראה, ומורה באיסור והיתר? ועוד, כשממנים הקהל מרביץ תורה עליהם, למה לא יברכו הקהל, דהיא מצוות עשה למנות שופטים, ואף שבזמן הזה הוא מדרבנן, מכל מקום בוודאי מצוה דרבנן מברכים?

ואין לומר שהטעם שלא מברכים הוא משום מה שאומרים העולם שמא לא ימצא הלכה ברורה, דאין לו לחכם אלא מה שענינו ראות. ודוחק לומר שמינוי הדיינים לא נחשב מעשה.

ועוד, מכל מקום מה נענה בדין עצמו, מדוע הוא לא מברך, הרי מדברי חז"ל משמע שדין חשוב מעשה!?

("חזון נחום" שביעית - רבי אלעזר נחום נפטר בשנת תק"ה)

הגר' יהודה לייב פרנק שימש מנהל בתי הדין בתל אביב. פעם במהלך דיון אודות גט, הבעל התרגז, שלף סכין ודקר את אשתו, וזינק לעבר רבי יהודה לייב בכוונה לדקורו. בחדר החלה מהומה, צרחות אימים, אחד הדיינים לחץ על כפתור המצוקה, השומר מיהר לחדר וקפץ על הבעל, כפסע היה בין רבי יהודה לייב לבין המוות - סנטימטרים בודדים היו בינו לבין הסכין.

לרבי יהודה לייב היו מספר שיעורים קבועים ביום אותם מסר. כשסיים את עניניו בבית הדין, לא שינה ממנהגו והמשיך בסדר יומו. כל הסיפור נודע לאשתו, רק כאשר התקשרו מבית הדין להתעניין בשלומו...

("נר לשולחן שבת" מפי ידידי נ"ג שליט"א, רבי יהודה לייב פרנק היה נכדו של רבינו הגאון רבי צבי פסח)

תשובתו של רבינו מאיר שמחה אודות עגונה

הנגר מרדכי ברסלאו היגר לארה"ב והותיר את משפחתו בליטא. במשך השנים שלח אל משפחתו מכתבים רבים, בהם שאל בשלומם, סיפר על חייו בארה"ב וכן שלח סכומי כסף לפרנסתם. יום אחד הגיע מברק מגוי, בו הודיע כי מרדכי ברסלאו נמצא הרוג על פסי רכבת. בבגדיו נמצאו מכתבים מאשתו, תרופה על שמו וסכום כסף. ובתא המטען של הרכבת היה ארגז כלי עבודתו.

לאחר זמן הגיעו שני מכתבים מפתיעים, אותם שלח מרדכי לאשתו ביומיים האחרונים לחייו. בראשון נכתב: "בילינקא, אם הלילה אהרג, יהיו לך מאתיים דולר הנמצאים בכיס בגדיי..." ומכתב שני מפורט יותר: "בילינקא, אם הדבר יקרה זה יקרה בתחנת הרכבת של דנסון בטקסס, שם תחפשו אותי. יש אנשים החפצים לקחת את חיי, אפשר שאצליח להנצל מהם כי עשיתי שאון גדול בתחנת הרכבת... אם אצליח להתחמק מהם ולעבור בשלום אסע מאמריקה. ממני בעלך מרדכי ברסלאו".

האישה שלחה מכתב לאחיה שגר אף הוא בארה"ב לפשר הדבר: 'האם הוא יודע מי הם האנשים אשר רדפו ורצחו את בעלה?' אחיה השיבה להד"ם – לא היו דברים מעולם! לפי דעתו אם רצו להורגו בעלה היה מספר על זה למישהו, הרי הוא לא היה אדם בודד, הוא לא גר ביער, יש לו מכירים כאן. וחוז' מזה, הרי בסופו של דבר הוא נהרג במרחק שלש מאות ק"מ מתחנת הרכבת בה ציין שיהרגוהו... אלא כפי הנראה לו, הוא הפיל את עצמו מהרכבת בכוונה תחילה, איבד עצמו לדעת באופן מסודר מראש, וכל המכתבים היו מתוכננים כדי שיחפשוהו וימצאוהו.

רבי מאיר שמחה השיב להיתר:

אנו יודעים שהוא היה ברכבת הזו – כאן נמצא כאן היה. ואין לחוש שמא השאיל את בגדיו, כי ברשותו היו דברים שלא משאילים אותם, מכתבים, תרופות, כלי עבודתו וכדומה. וכן, סכום הכסף שנמצא בכיסו די מתאים לסכום שהזכיר במכתבו. ואין לחוש לגניבה, גנב ודאי היה זורק את המכתבים לאשפה. ומה שהעירו שיש לו חזקת חיים, יש לומר, כאשר קוראים את מכתביו האחרונים, רואים מיד שהוא נפגע מ"חולי הרעיון". אדם כזה בכל הדברים הוא בעל שכל בריא, רק נכנס בו פחד בדמיונו ומחפש להמית עצמו, דבר שנתרבה בימים אלה.

וכדברי הירושלמי ("פני משה", "קרבן העדה" שבת עה): על הפסוק "הסיר ה' ממך כל חולי" זה רעיון, דאר"א 'ונתן עול ברזל על צוארך' זה רעיון - זו המחשבה והדאגה אשר אדם משים אל לבו הרבה, שכל החלאים תלויים בהרהורים רעים, כפחד האויב וכיוצא בו. ובאנשים כאלה כבר כתבתי שחזקת החיים שלהם הורעה לגמרי, אנשים כאלה יבקשו קבר, כי נמאסו עליהם החיים מאיזה דמיון או פחד שווא אשר נקבע במוחם!

ולולא שחושש אני שישחקו עלי בבית המדרש... הייתי אומר שחולי זה שנכנס במוחו הוי סכנה יותר מנשיכת נחש, כמעשה שהובא בגמרא, באחד שאמר 'נשכני נחש' ומת, והלכו ולא הכירוהו.

בסוף התשובה הוסיף רבינו: "שלא עיינתי כעת, כי כותב אנכי בלילה בלא שום עיון בספר כלל!" (שם)

"וסקלתם באבנים ומתו". (י"ז ה)

כתב הרמב"ם: 'אין תולים את האדם על אילן המחובר לקרקע אלא על התלוש, כדי שלא יהיה מחוסר קציצה, שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו, כדי שלא יהיה לו זכרון רע, שיאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני! וכן האבן שנסקל בה, והסייף שנהרג בו, והסודרין שחונקין בהן, הכל נקברים בתפוסת הנהרג, אבל לא בקבר עצמו אלא בצידו'.

דייק ה"אור שמח": שינה רבינו הרמב"ם מלשון הגמרא וכתב 'סודרין' לשון רבים, להורות שגם הסודרין שהיו חונקים בהם את הנשרפים שיפתח את פיו, גם אותם היו קוברים, אפילו שעל פי רוב מיתתם לא היתה בזה.

(הל' סנהדרין ט"ו ט')

"ובערת הרע מקרבך". (י"ז ז)

"סנהדרין גדולה שפתחו כולם בדיני נפשות תחילה, ואמרו כולם חייב, הרי זה פטור, עד שיהיו שם מקצת מזכים שיהפכו בזכותו וירבו המחייבים, ואחר כך יהרג".

(רמב"ם הל' סנהדרין ט"א)

חידש ה"אור שמח": בית דין שפסקו כולם לחובה, אותו אדם שנידון לא נפטר בדינו, הלא צריך לקיים 'ובערת הרע מקרבך', אלא צריך לדונו בבית דין אחר!

ויכולים אותו בית הדין לדון על פי קבלת העדות של בית הדין הראשון שראו לחובה, דבמה נפסלו העדים, הלא נחקרה עדותן בבית דין.

ואם גם בית הדין השני יזכוהו, ילכו לבית הדין הגדול. ואת זה בא הרמב"ם להגיד, דכיון שבית הדין הגדול חייבוהו שוב אין לדון עליו ופטור, שהרי אי אפשר לדון אחריהם, ואי אפשר להלין את דינו, ונפטר.

(שם ועיי' "דבר אברהם" ח"ב ל"ד ד')

רבי מאיר שמחה ילד פלא היה: בהיותו בן שבע היה בקי בכל התנ"ך! בן תשע ידע סדר נזיקין וחצי סדר נשים עם רש"י ותוס' על בוריי!

רבינו הביא פעמים רבות סימוכין לפסקי הרמב"ם מתוך התנ"ך

כתב הרמב"ם: "יראה לי שהמכה את עבדו בסכין או בסיף וכדומה ואמדהו למיתה ומת, אינו בדין יום או יומיים, אלא אפילו מת לאחר שנה נהרג עליו, לכך נאמר 'בשבט', שלא נתנה רשות להכותו אלא בשבט, מקל רצועה וכיוצא בה".

(הל' רוצח ב"ד)

הביא רבי מאיר שמחה ראיה לדברי הרמב"ם מספר משלי (כ"ג י"ד) "אתה בשבט תכנו".

(אור שמח"ם שם)

אמרו עובדי כוכבים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ואם יחדוהו ואמרו תנו לנו פלוני, אם היה מחוייב מיתה יתנו אותו".

(רמב"ם הל' יסודה"ת ה')

כתב ה"אור שמח": מה שבאו אנשי יהודה לתת את שמשון בידי הפלשתים אף שלא היה חייב מיתה, כי היה מסכן רבים, כעוסק בזיופים שדינו כרודף (ח"מ תכ"ה א), לכן נתנוהו בידי פלשתים. (שם)

פתחה התורה הענין ב"ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשופטים" ומסיימת "ודרשו השופטים היטב". (י"ט י"ב) ביאר ה"משך חכמה": השמיט את הכהנים, משום שיש להם לדרוש באורים ותומים, לכן אם יבואו עדים אין לשאול אותם באורים ותומים, אלא בדרישה כדין שופט ולא כדרך הכהנים.

במות אלכסנדר השלישי, קיסר רוסיה, צורר היהודים עברה הרינה בתפוצות ישראל. רבי מאיר שמחה בתור רבה של דוינסק נאלץ להספידו... וכן פתח: "טוב ללכת אל בית האבל... מללכת אל בית המשתה", בהדגישו מקרא זה הדגשה יתירה, ציבור השומעים הביין היטב מה ירמזון דבריו... (מורן רבנו מאיר שמחה כהן')

כתב הרמב"ם: 'אחד הדברים שהעושה אותן אי אפשר לו שישזוב בתשובה גמורה, לפי שהם עוונות שבין אדם לחברו ואינו יודע חברו שחטא לו... האוכל שור עניים ויתומים ואלמנות, אלו בני אדם אומללין הן...'

(הל' תשובה ד' ג' עיי"ש)

הראב"ד השיג על הרמב"ם וכתב: 'דומה שהוא שונה שור באות ר' ואינו אלא שוד באות ד', כלומר, שהוא דוחק אותם בחובו עד שמחליטין לו קרקעותיהן בפחות או את המטלטלין שלהם ואומר שלי אני נוטל'.

(שם)

"אור שמח" כתב: 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'. באיוב נאמר "חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה" (כ"ד ג), הרי זה כדעת הרמב"ם, שור ברי"ש. ובפסוק ט' נאמר "יגזלו משוד יתום ועל עני יחבלו", הרי זה כגירסת הראב"ד, שור בדל"ת. (שם)